

והאגוז שחקקום תינוקות ועשאוים כלי, על ידי שניקבו בהם נקב בצידם ורוקנו את תוכנם, כדי שיוכלו למוד [למדוד] בהן עפר, או שהתקינם לכף מאזנים, הרי הם מקבלים תורת "כלים". ולכך אם נגעה בהם טומאה, הרי הם טמאין, מפני שיש להן לקטנים מעשה המוכיח על מחשבתם. כי במקום שמעשיהם מוכיחים על כוונתם, וגם אומרים בפה שלכך מתכוונים, וכגון הכא, שאומרים שמתכוונים לעשיית כלי, וגם עושים את הכלי במעשה — מחשבתם מחשבה!

אבל, אין להם לקטנים מחשבה היכא דליכא יג-א מעשה המוכיח עליה.

וכגון, אם מצא קטן קליפת אגוז, וחשב עליה לעשותה כלי למוד בו עפר, או אפילו אם כבר מדד בה, כיון שלא עשה בה מעשה, אין קליפת האגוז נחשבת כלי. ואף שגדול בר דעת עושה "כלי" במחשבה גרידא, וכדתנן "כל הכלים יורדין לידי טומאה — במחשבה", מחשבת קטן אינה מחשבה, כל היכא דליכא עמה מעשה. עד כאן לשון המשנה.

ואם כן, הרי תנן להדיא, דבמחשבה גרידא אין כוונת קטן נחשבת לכוונה, ומאי מספקא ליה לרבי יוחנן?

דבעינן בהו כוונה, וכגון שחיתת קדשים דבעינן בה כוונת "לשמה" — או אין לו מחשבה, ולא בר כוונה הוא, ולכך הוא פסול לשחיתת קדשים. (102)

אמר ליה רבי אמאי לרבי חייא בר אבא: ותיבעי ליה לרבי יוחנן אם יש מחשבה לקטן, אפילו במקום שיש מעשה עם המחשבה, שמוכיח המעשה על מחשבתו, אי מהני מחשבתו. וכגון עולה שעומדת בדרום העזרה, ואמר הקטן: הריני מביאה לצפון, שכן דינה לישחט שם! והביאה לצפון ושחטה. דהמעשה שמביאה לצפון מוכיח שמחשבתו לשם קדשים היא, וגם קאמר להדיא ששוחט לשם קדשים. ואמאי בעי רבי יוחנן דוקא במחשבה לבד בלא מעשה?

ואסיק רבי אמאי לקושייתו: מאי שנא מחשבה עם מעשה בקטן דלא קמיבעיא ליה, ופשיטא ליה דאית ליה לקטן מחשבה עם מעשה — הלא הוא משום דתנן "יש להם מעשה המוכיח על מחשבתם", כמובא להלן, ואם כן, מחשבה גרידא בקטן, נמי לא תיבעי ליה, דהא ודאי אין לו מחשבה. דהא כיון דשמיעא ליה ההיא מתניתין, הא דתנן בה נמי "אין להם מחשבה".

דתנן במסכת כלים [יו טו]: האלון והרמון

יאמר הקטן להדיא — יודע אני שהם קדשים ולשמך אני מכוון, מספקא לך שמה אין כוונתו כוונה. תוס'.

עוד הקשו התוספות: אולי צריך כוונה לשחיטה, ושחיתת הקטן כשרה מפני שגדול עומד על גביו, ומצאנו בכתיבת גט שצריך לכתבו בכוונה לשמה, שקטן כשר לכתבו כשגדול עומד על גביו.

בלבד. אלא מהדר לשנויי בכל גוונא, ואף באיזמל קטן. רש"י.

102. ואף דסתמא נמי כשר בשחיתת קדשים, ואין פוסל עד שיכוון לשם קרבן אחר — סתמא דקטן גרע, משום דאין לו דעת להבין שהם קדשים וקסבר דחולין הם. דבכהאי גוונא פסול משום ד"מתעסק בקדשים" הוא. ואפילו אם

אמר ליה רבי חייא בר אבא לרבי אמי: מחשבה גרידתא, אכן לא קא מיבעיא ליה לרבי יוחנן — דודאי ליתא לקטן, וכדמוכח מההיא מתניתין.

וכן היכא דאיכא מעשה המוכיח על הכוונה של הקטן, והוא גם מפרש ואומר מהי כוונתו — ודאי מהני מחשבתו.

כי קא מיבעיא ליה האם יש מחשבה לקטן — היכא שמחשבתו ניכרת רק מתוך מעשיו לפי ראות עינינו אך אינו אומר את כוונתו, שאז אין אנו יודעים בבירור אם עשה את המעשה הזה לשם המחשבה הזו, כיון שאינו אומר בפיו שמתכוון לכך.

וכגון, דהוה קיימא עולה בדרום העזרה, ואתיוה הקטן והעמידה בצפון המזבחה, ששם הוא מקום שחיטתה, ושחטה. וקמיבעיא ליה רבי יוחנן — דינא מאי? מי אמרין מדאתייה בצפון ושחט, והקפיד שלא לשחוט בדרום, מוכח דאיכווין לה לשם עולה, או דלמא, מקום הוא דלא איתרמי ליה בדרום לשוחטה, שלא נראה בעיניו המקום שם פנוי ומשום כן הביאה לצפון, ולא משום דלעולה איכווין. שהרי לא פירש להדיא דעביד כן משום שהיא עולה.

ומקשינן: הא מילתא, ד"מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו", נמי אמרה רבי יוחנן חדא

זימנא — דמהני בקטן. ומאי מספקא ליה שוב?

אין אוכלין מקבלים טומאה עד שינתנו עליהם משקים להכשירם ליטמא.

כדכתיב "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". כתיב "כי יתן", דמשמע שהאדם נותן, וקרינן "כי יתן", דמשמע אפילו ניתנו מאליהם. ודרשינן מינה, "כי יתן" המים מאליהם הרי הם מכשירים את האוכלין לקבל טומאה דוקא אם ניתנו דומיא דכי יתן האדם בעצמו. מה "כי יתן", לדעת האדם הוא ניתן, אף "כי יתן" מאליו, אינו מכשיר אלא אם ניתן לדעת האדם.

והיינו דתנן [מכשירין ו א]: המעלה פירותיו לנג מפני הכנימה שבהם, ושוחטם לייבשם שלא ירקבו, וירד עליהם טל — אינן ביבי יותן, ולא הוכשרו עדיין לקבל טומאה. דכיון שהעלם לגג לא בשביל שינתן עליהם הטל, אלא מפני הכנימה, הכשר הטל לאו מדעתו הוא, ולא ניחא ליה בהכי, ולכך אין הפירות בדין "כי יתן", ואינם מוכשרים לטומאה.

אבל אם נתכווין לכך שירד עליהם הטל, וניחא ליה בכך קודם שינגב הטל, בין היתה הניחותא בשעת העלאה ובין לאחר מכן —

גביו היא בזה שהגדול מכוין לשמה, וזה מועיל רק בדבר שלא תלוי בעושה בלבד, כגון כתיבת גט, שלא מועילה בלי צווי הבעל. אבל בשחיטה, התלויה רק בשוחט, שהרי אפילו שחט את בהמת חבירו שלא מדעתו, שחיטתו כשרה, שם אין כוונת העומד על גבי השוחט מועילה.

ותירצו, שהתועלת בגדול עומד על גביו היא כשהגדול מלמד את הקטן ומזהיר אותו לכתוב לשמה, ואילו מלשון המשנה "אחרים רואים אותם" משמע שאינם מלמדים אלא רואים אותם בלבד. תוס' ד"ה מאן.

והרשב"א מחדש, שהתועלת בגדול עומד על

הרי הן ב"בי יותן", והוכשרו לקבל טומאה. דהא מדעתו הוי, דומיא ד"כי יתן".

ואם העלום חרש שוטה וקטן לגג, וירד עליהם הטל — אף על פי שנתכוונו לכך שירד הטל על הפירות, אינן ב"בי יותן". מפני שיש להן לחרש שוטה וקטן רק מעשה.

ודוקא על ידי מעשה חשיבא כוונתם כוונה. אבל אין להן דין כוונה במחשבה בלבד, והכא מחשבה בלבד איכא.⁽¹⁰³⁾

ואמר עלה רבי יוחנן: לא שנו הא דלא מהני כוונתם — אלא היכא שלא היפך בהן הקטן בפירות, בכדי שיפול עליהם הטל מכל הצדדים, אלא במחשבה גרידא כיוון לשם הטל. אבל היפך בהן בשביל הטל, לאחר שהעלם — הרי זה ב"בי יותן", ואפילו אם לא פירש כוונתו.⁽¹⁰⁴⁾

הרי דאית ליה לרבי יוחנן דהיכא דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, אית ליה כוונה.

ואם כן קשיא, מאי איבעי ליה הכא לרבי יוחנן?

ומשנינן: אלא, הכי קא מיבעיא ליה לרבי יוחנן: הא דמהני כוונה בקטן היכא דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו האם מדאורייתא הוי, ואמרינן כן אף לקולא, וכגון בשחיטת עולה, או דלמא רק דין דרבנן הוא, ודוקא להחמיר ולהכשיר הפירות לקבלת טומאה מהני כוונתו. אבל

להקל, ולהכשיר שחיטתן בקדשים, לא מהני, מאחר דמאורייתא לא חשיב כוונה.

רב נחמן בר יצחק מתני הכי להך שמעתא: אמר רבי חייא בר אבא, בעי רבי יוחנן:

קטן יש לו מעשה, או אין לו מעשה? כלומר, היכא שעשה מעשה שמוכיח על מחשבתו וגם פירש כוונתו להדיא, מי מהני כוונתו או לא.

אמר ליה רבי אמאי לרבי חייא: ותיבעי ליה לרבי יוחנן נמי, אי מחשבה גרידא בלא מעשה מהני בקטן.

מאי שנא מחשבה גרידא דלא קא מיבעיא ליה, ופשיטא ליה דלית ליה לקטן, משום דתנן "אין להן מחשבה". אם כן, מעשה נמי לא תיבעי ליה דאית ליה, דהא תנן באותה משנה "יש להן מעשה".

ומשנינן: הכי קא מיבעיא ליה לרבי יוחנן: הא דמהני "מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו" כדתנן "יש להם מעשה", מדאורייתא הוא דמהני ואף לקולא, או רק מדרבנן הוא, ולחומר.

ופשיט רבי יוחנן לספיקו: יש להן מעשה ואפילו מדאורייתא, ומהני מחשבתו הניכרת מתוך מעשיו בצירוף מה שמפרש את כוונתו, אף להקל ולהכשירו בשחיטת קדשים. ואין להם מחשבה, ואפילו מדרבנן אין מחמירים להחשיבה ככוונה, ולהכשיר על ידה את הפירות לטומאה.

103. והא דלא חשיבא ההעלאה לגג כמעשה, הוא משום דמיירי שבשעת העלאה כוונתו מפני הכנימה, ורק אחר כך היתה דעתם לטל. רש"י.

104. דאי מיירי רבי יוחנן בפירוש, הא שמעינן לה ממתניתין ד"יש להם מעשה", ולא איצטרין רבי יוחנן לאומרה.

והיכא דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, אבל לא פירש בפיו את כוונתו, הרי מדאורייתא אין לו כוונה ולא מהני לשחיטת קדשים, אבל מדרבנן יש לו כוונה לחומרא. וכגון להכשיר הפירות בדין "כי יותן", אם היפך בהם בכדי שיבוא עליהם הטל מכל צידיהם. (105)

בעא מיניה שמואל מרב הונא: מנין

למתעסק בקדשים — כגון מתעסק בסכין להגביהו או לזורקו, ותוך כדי כך שחט קדשים שלא בכונה (106) — מנלן שהוא פסול? (107)

והשיב רב הונא: ילפינן לה ממה שנאמר "ושחט את בן הבקר". ודרשינן: שתהא שחיטה לשם בן בקר, ולא לזריקה או לחיתוך בעלמא. (108)

105. כן פירש רש"י בכל הסוגיה. ד"מעשה יש להם" היינו מעשה בצירוף מה דמפרש כוונתו בפה. אבל התוס' הרבו לתמוה עליו, ופירשו ד"מעשה" היינו מעשה המוכיח לגמרי על הכוונה, וכגון ההיא ד"חקקום תינוקות". ואף בלא שמפרש. והא דקמיבעיא ליה לרבי יוחנן ב"מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו", היינו במעשה המוכיח קצת על הכוונה, וכגון בעולה דקיימא בדרום ואתויה לצפון. ולעולם ליכא נפקא מינה אי פירש הקטן בפיו או לא.

ובספר הערות לגר"ש אלישיב [כתב יד] דן בכשרות קטן לסיכוך הסוכה, לפי שבסיכוך סוכה בעינן שיכוין שמסכך לשם צל, ואם מכויין מפני זרם ומטר או לשם צניעות, פסול.

והביא שכתב הגרש"ז בשו"ע שלו, שאם מכויין לשם צל וגם מפני זרם ומטר או גם לשם צניעות פסול. ואם כן לא יכול קטן לסכך, שהרי אין לנו ודאות שאין כוונתו לעוד דבר חוץ מלשם צל, אלא אם כן כשסיכך באופן שיהא רק צלתה מרובה מחמתה, שיש שם חללים פחות מג' טפחים, שאין כאן מחסה מזרם ומטר, ומוכח שעשאו לשם סוכה, [ובקטן בעינן שיהו מעשיו מוכיחים בהחלט במציאות, ולא די במוכיחים מצד ההלכה].

אכן, אין לנו משנה מפורשת שקטן יכול לסכך, ואפשר שבאמת אינו יכול לסכך. אמנם עיקר דברי הגרש"ז שכוונה לשני דברים פוסלת בסכך, הוא דבר חידוש, וברא"ש מוכח שכשר.

עוד הביא, שהאבני נזר כתב לחדש שקטן יכול לסכך את הסוכה, וזאת, אף על גב שבסוכה בעינן כונה לשם צל, ואין כוונת הקטן כלום [ולא הזכיר התוס' כאן, שבמעשיו מוכיחים בהחלט, מהנין, שהיות והבעלים מתכוין לשם צל, מצטרפת כוונתם עם מעשה הקטן. ומביא ראיה מהחוטט בגדיש, שכל פסולו הוא רק משום תעשה ולא מן העשוי, ואינו פסול משום שלא נתן את הסכך לשם צל אלא לשם גדיש, ובהכרח, שאם בשעה שנעשת הסוכה יש כונה שהיא תעשה לשם צל, מצטרפת כוונה זאת לעשיה שאין בה כונה, וכשר. ועוד הביא האבני נזר שיש ראשונים הסוברים שגוי יכול לעשות עיסה של מצת מצוה אע"ג דבעינן שימור, לפי שמועילה שמירת ישראל העומד על גביו, וחזינן שמצטרפת כוונת הגדול עם מעשה הגוי והקטן.

106. כאן מבאר רש"י שחוסר הכונה הוא ביחס לשחיטה, שהחזיק בידו סכין ולא התכוון לשחוט, ובכל זאת עלתה שחיטה בידו. ואילו במסכת זבחים מזו א משמע מרש"י שחוסר הכונה הוא חוסר כונה לשחיטת קדשים.

107. עיין בשו"ת אחיעזר ח"ב סימן ד.

108. הקשה האחיעזר [ג נב], הרי בכל המצוות לא יוצא ה"מתעסק" ידי חובה, ואפילו לדברי

שרק דין נבלה יש לה, אבל איסור הנאה לא חל על הבהמה כדין תקרובת עבודה זרה.

מאן הוא **תנא** דמתניתין שסובר שאינה נאסרת בהנאה?

אמר רבי חייא ברבי אבא אמר רבי יוחנן: האי תנא סובר דלא כרבי אליעזר. דאי רבי אליעזר, האמר רבי אליעזר: אפילו אם שחט ישראל בהמה של הנכרי היא אסורה בהנאה, כיון שפתם מחשבת עובד כוכבים היא לעבודת כוכבים. ובודאי נתכוין הנכרי שהשחיטה ששוחט הישראל עבורו תהא לשם עבודה זרה, ונעשית בהמה זו מכח מחשבתו תקרובת לעבודה זרה, ולכן היא אסורה בהנאה. וכל שכן אם הנכרי בעצמו שחט בהמה שתיאסר בהנאה לדעת רבי אליעזר.

רב אמי אמר: הכי קתני מתניתין: כך נדייק במשנתנו: דוקא שחיטת עובד כוכבים היא רק נבלה ואינה אסורה בהנאה [וכדיוקו של רבי יוחנן, שרב אמי לא פליג על רבי יוחנן אלא שהוא סובר שאין צורך להזכיר את הדיוק של רבי יוחנן לרוב פשיטותו] כיון שסתם נכרי אין מחשבתו לעבודת כוכבים

אמר לו שמואל: דרשה זו, בידינו היא מכבר, ולמדנו ממנה שמצוה לכוון לשם שחיטה. ולא דבר זה בעי ממך, אלא הא בעי — הא דדין מתעסק הוא אפילו לעכב, ולפסול הקרבן אפילו בדיעבד, מניין? דהא כל פסולי קדשים אינם מעכבים בדיעבד, עד שלא שנה עליהם הכתוב.

אמר ליה: דרשינן לה מהא דכתיב "לרצונכם — תזבחהו". דמשמע: לדעתכם זבחהו!

ו"מתעסק" לאו מדעתכם הוא. ובהאי קרא שנה הכתוב דין זה, לעכב.

מתניתין:

שחיטת עובד כוכבים, אפילו אם אחרים עמדו על גביו וראו ששחט כהלכה, הרי היא נבלה. לפי שהנכרי אינו כשר לשחוט והבהמה שנשחטה על ידו נחשבת כאילו מתה מאליה, ומטמאה במשא כדין כל נבלה, שהנושא אותה, אפילו אם לא נגע בה, הרי הוא טמא.

גמרא:

ודנה הגמרא: מדקתני מתניתין ששחיטת עובד כוכבים נבלה, משמע: נבלה — אין!

והידשו המנחת ברוך [או"ח ג] והאחייעזר שכל פסול מתעסק בקדשים נאמר לגבי שחיטה, שכה עוסק הכתוב, ולא לגבי שאר העבודות. אך החזון איש [מובא באחייעזר שם תחת השם "מפי השמועה"] מבאר, שאם רואים בוודאות גמורה שהשוטה אכן התכוון לעבודה, שלבש בגדי כהונה ורחץ את ידיו ורגליו לפני העבודה, אין לפסול את עבודתו, וכמו שאמרו כאן לענין

האומר מצוות אינן צריכות כונה, כי בכך שהוא עושה את המצוה בגדר "מתעסק" בדבר אחר גרע מאינו מתכוין. ותירץ, שכאן הלימוד הוא לגבי פסול הקרבן.

והקשה רע"א [שו"ת תניניא סד] על המבואר במסכת בכורות [מה ב] שהשוטה פסול לעבודה בקדשים, אך בכל זאת, אם עבד, לא חילל. ולמה לא נפסול את עבודתו מדין מתעסק.

ומתרצינן: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אין מינין באומות עובדי כוכבים. שהנכרים אינם אדוקים בעבודה זרה.

ומקשינן: והא קא חזינן דאיכא מינין אצל הנכרים?

ומתרצינן: אימא, כך אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אין רוב עובדי כוכבים מינין. אלא המינים הם מיעוט בין הנכרים, ולכן לא חוששין אנו שמא נכרי זה הוא מין, כי למיעוטא לא חיישינן.

ורבה בר אבוה, שאמר רוב נכרים אינם מינים, סבר לה כי הא דאמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: נכרים שבחוצה לארץ — לא עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן.

דהיינו, שעושים את מעשה הפולחן כשם שעשו אבותיהם אבל אינם מאמינים בעבודה זרה. הלכך, אפילו אותם הנכרים שבארץ ישראל שעובדים עבודה זרה גם הם אינם בגדר מינים, שאינם אדוקים כל כך בעבודה זרה עד כדי כך שתהא מחשבתם בשחיטה לשם עבודה זרה, ולכן שחיטתם אינה אסורה בהנאה.

אמר רב יוסף בר מיניומי אמר רב נחמן: אין מינין באומות עובדי כוכבים! שאפילו אותן הנכרים שהם מינים מכל מקום אין תורת "מין" עליהם.

ודנה הגמרא: למאי? לענין איזה דין אין עליהם תורת מין?

הא שחיטתו דמין, אם היה השוחט אדוק בעבודה זרה [בין אם הוא נכרי בין אם הוא ישראל] הרי הבהמה אסורה אף בהנאה, כיון שהמין האדוק לעבודה זרה כל מחשבותיו הם לעבודה זרה ובודאי גם השחיטה היתה לשם עבודת כוכבים.

תנינא להא, הדיוק שדייקנו ממשנה זו שמחשבת מין היא תמיד לעבודת כוכבים, שנינו זאת בברייתא.

דתנו רבנן: שחיטת מין, היא לעבודת כוכבים. פיתו, דינה כפת כותי שאסורה בהנאה. יינו, יין נסך. ספריו, ספרי תורה ונביאים וכתובים שכתב המין, הם "ספרי קוממין", שדינם כדין ספרים שנכתבו על ידי נביאי הבעל, וישרפו, כיון שהמין כתבן לשם עבודה זרה. פירותיו, טבלין, ואסורים באכילה, לפי שאינו מפרש תרומות ומעשרות [ובמין ישראל איירי הברייתא].

ויש אומרים: אף בניו ממזרים, לפי שאינו מקפיד על אשתו ומפקיר אותה, והיא מזנה עם אחרים.

ותנא קמא דברייתא, דלא אמר שבניו ממזרים, משום שסובר: אשתו לא מפקר המין.

אמר מר, במתניתין: שחיטת עובד כוכבים נבלה, ודייקינן מהאי לישנא שאינה אסורה בהנאה.

ודנה הגמרא: וניחוש שמא עובד כוכבים זה מין הוא ואדוק בעבודה זרה, ולמה לא תיאסר שחיטתו בהנאה?